

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 STOCKHOLM

Överklagande av hovrättsdom – grovt bokföringsbrott; nu fråga om näringsförbud

Klagande

Riksåklagaren

Motpart

MG

Offentlig försvarare: Advokaten FU

Överklagade avgörandet

Hovrätten för Västra Sveriges dom den 22 december 2022 i mål B 3222-21

Yrkande

Jag yrkar att Högsta domstolen ändrar hovrättens dom på så sätt att tiden för näringsförbudet bestäms till fem år från dagen för tingsrättens dom.

Frågan i målet

Den fråga som jag anser är av prejudikatintresse är hur domstolen ska gå till väga vid prövningen av hur långt näringsförbud som ska beslutas.

Bakgrund

Vice chefsåklagaren Per Håkan Larsson, Ekobrottsmyndigheten, Första ekobrottskammaren i Göteborg, begärde att hovrättens dom skulle överklagas till Högsta domstolen. Vice överåklagaren Per Hedman vid Ekobrottsmyndig-

heten har i ett yttrande till riksåklagaren tillstyrkt att domen överklagas. Åklagarens framställning och Ekobrottsmyndighetens yttrande bifogas.

I Ekobrottsmyndighetens yttrande finns en redogörelse för åtalet och tingsrättens och hovrättens domar. Jag får i dessa avseenden hänvisa till yttrandet (som bifogas).

Grunder och frågan om prövningstillstånd

Även när det gäller lagregler, förarbeten, praxis och doktrin får jag hänvisa till vad Ekobrottsmyndigheten redovisar i sitt yttrande.

Jag delar också Ekobrottsmyndighetens uppfattning när det gäller grunderna för överklagandet och frågan om prövningstillstånd, varför jag nöjer mig med att sammanfatta min inställning enligt följande.

Näringsförbud ska meddelas för viss tid, lägst tre och högst tio år. I lagtexten ges ingen ledning om vilka omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av hur långt näringsförbud som ska bestämmas. Förarbetena ger viss ledning, men de uttalanden som görs är inte särskilt utförliga. Högsta domstolen har inte tidigare prövat något mål i vilket den prejudikatintressanta frågan avsett längden på näringsförbudet. Inte heller i doktrinen har frågan om längden på näringsförbudet behandlats i någon större utsträckning. I Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning (RÄV 2021:3) redovisas två hjälptabeller avseende näringsförbudets längd som tagits fram av Ekobrottsmyndigheten respektive ett nätverk av domare i sydvästra Sverige som dömer i mål om ekonomisk brottslighet. Båda tabellerna utgår från hur långt fängelsestraff som den tilltalade döms till. Tabellerna skiljer sig emellertid åt beträffande om gränsen mellan tre och fem års näringsförbud går vid fängelse i ett år och sex månader eller vid fängelse i två år. Vidare är en allmän iakttagelse att domstolarna sällan närmare motiverar varför de bestämmer en viss längd på ett näringsförbud. Detta kan hänga ihop med dels den begränsade ledning som finns att hämta i rättskälorna, dels att fokus i målen ligger på den åtalade gärningen och på om näringsförbud ska, eller inte ska, åläggas. Det är därför inte ägnat att förvåna att hovrättspraxis, som Ekobrottsmyndigheten funnit under sitt tillsynsprojekt, inte är enhetlig. Mot bakgrund av det sagda anser jag att det finns skäl för Högsta domstolen att till ledning för rättstillämpningen uttala sig om hur domstolen ska gå till väga vid prövningen av hur långt näringsförbud som ska beslutas. Det nu aktuella målet är enligt min mening väl lämpat för en prövning av denna fråga.

Av förarbetena framgår att vad gäller förbudstidens längd måste en avvägning göras mellan kravet på att hindra oseriösa företagare från att driva näringsverksamhet och att tiden inte är så lång att det i praktiken är omöjligt för den som meddelats ett näringsförbud att efter tidens utgång återuppta näringsverksamhet. Domstolen får vid bestämmande av förbudstiden använda liknande krite-

rier som vid straffmätning. Därvid är det av betydelse om näringsidkaren förorsakat stor skada för borgenärer, anställda, konkurrenter eller avtalsparter. Det är också av vikt vilken inställning näringsidkaren har visat. En omständighet som bör verka i skärpande riktning är om näringsidkaren har visat sig helt likgiltig för de regler som gäller för näringsverksamhet. Det kan finnas skäl att meddela en längre förbudstid när den förbudsgrundande brottsligheten föranleder ett mycket långvarigt fängelsestraff.

Utifrån de nu redovisade förarbetsuttalandena anser jag att det som stöd vid bestämmande av längden på ett näringsförbud bör finnas hjälpregler som tar avstamp i brottslighetens samlade straffvärde och inte det ofta lägre straffmättningsvärdet som kan fastställas efter beaktande av de s.k. billighetsskäl i 29 kap. 5 § brottsbalken.

I det nu aktuella målet har hovrätten bedömt att straffvärdet för den brottslighet som MG gjort sig skyldig till motsvarar fängelse i ett år och nio månader. Av de skäl Ekobrottsmyndigheten anfört bör näringsförbudets längd vid straffvärdet upp till och med ett år och sex månaders fängelse som utgångspunkt kunna bestämmas till tre år. Vid ett straffvärde som är högre än så och upp emot tre år bör normalt ett femårigt näringsförbud komma ifråga.

Straffvärdet för den brottslighet som MG har gjort sig skyldig till är således sådant att hon som utgångspunkt bör åläggas näringsförbud i fem år. I likhet med Ekobrottsmyndigheten anser jag att det inte finns några omständigheter i målet som talar för en kortare förbudstid. Tvärtom finns det omständigheter som är försvårande vid bedömningen av näringsförbudets längd.

Jag anser således att hovrättens dom ska ändras och MG åläggas näringsförbud i fem år från dagen för tingsrättens dom.

Bevisning m.m.

Jag åberopar ingen bevisning. Målet bör kunna avgöras utan huvudförhandling.

Petra Lundh

Lars Persson

Bilagor:

Ekobrottsmyndighetens yttrande 2023-01-03 med bilaga som avser en sammanställning över domar avseende näringsförbud vid straffvärde mellan 1-2 års fängelse.
Vice chefsåklagaren Per Håkan Larssons framställning 2023-01-02

Kopia till:

Ekobrottsmyndigheten, Huvudkontoret, Överåklagarens kansli (EBM2022/983)
Ekobrottsmyndigheten, Första ekobrottskammaren i Göteborg (EB-5518-17)
Utvecklingscentrum

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 STOCKHOLM

Överklagande av hovrättsdom – grovt bokföringsbrott; nu fråga om näringsförbud

Klagande

Riksåklagaren

Motpart

MG

Offentlig försvarare: Advokaten FU

Överklagade avgörandet

Hovrätten för Västra Sveriges dom den 22 december 2022 i mål B 3222-21

Yrkande

Jag yrkar att Högsta domstolen ändrar hovrättens dom på så sätt att tiden för näringsförbudet bestäms till fem år från dagen för tingsrättens dom.

Frågan i målet

Den fråga som jag anser är av prejudikatintresse är hur domstolen ska gå till väga vid prövningen av hur långt näringsförbud som ska beslutas.

Bakgrund

Vice chefsåklagaren Per Håkan Larsson, Ekobrottsmyndigheten, Första ekobrottskammaren i Göteborg, begärde att hovrättens dom skulle överklagas till Högsta domstolen. Vice överåklagaren Per Hedman vid Ekobrottsmyndig-

heten har i ett yttrande till riksåklagaren tillstyrkt att domen överklagas. Åklagarens framställning och Ekobrottsmyndighetens yttrande bifogas.

I Ekobrottsmyndighetens yttrande finns en redogörelse för åtalet och tingsrättens och hovrättens domar. Jag får i dessa avseenden hänvisa till yttrandet (som bifogas).

Grunder och frågan om prövningstillstånd

Även när det gäller lagregler, förarbeten, praxis och doktrin får jag hänvisa till vad Ekobrottsmyndigheten redovisar i sitt yttrande.

Jag delar också Ekobrottsmyndighetens uppfattning när det gäller grunderna för överklagandet och frågan om prövningstillstånd, varför jag nöjer mig med att sammanfatta min inställning enligt följande.

Näringsförbud ska meddelas för viss tid, lägst tre och högst tio år. I lagtexten ges ingen ledning om vilka omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av hur långt näringsförbud som ska bestämmas. Förarbetena ger viss ledning, men de uttalanden som görs är inte särskilt utförliga. Högsta domstolen har inte tidigare prövat något mål i vilket den prejudikatintressanta frågan avsett längden på näringsförbudet. Inte heller i doktrinen har frågan om längden på näringsförbudet behandlats i någon större utsträckning. I Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning (RÄV 2021:3) redovisas två hjälptabeller avseende näringsförbudets längd som tagits fram av Ekobrottsmyndigheten respektive ett nätverk av domare i sydvästra Sverige som dömer i mål om ekonomisk brottslighet. Båda tabellerna utgår från hur långt fängelsestraff som den tilltalade döms till. Tabellerna skiljer sig emellertid åt beträffande om gränsen mellan tre och fem års näringsförbud går vid fängelse i ett år och sex månader eller vid fängelse i två år. Vidare är en allmän iakttagelse att domstolarna sällan närmare motiverar varför de bestämmer en viss längd på ett näringsförbud. Detta kan hänga ihop med dels den begränsade ledning som finns att hämta i rättskäl-lorna, dels att fokus i målen ligger på den åtalade gärningen och på om näringsförbud ska, eller inte ska, åläggas. Det är därför inte ägnat att förvåna att hovrättspraxis, som Ekobrottsmyndigheten funnit under sitt tillsynsprojekt, inte är enhetlig. Mot bakgrund av det sagda anser jag att det finns skäl för Högsta domstolen att till ledning för rättstillämpningen uttala sig om hur domstolen ska gå till väga vid prövningen av hur långt näringsförbud som ska beslutas. Det nu aktuella målet är enligt min mening väl lämpat för en prövning av denna fråga.

Av förarbetena framgår att vad gäller förbudstidens längd måste en avvägning göras mellan kravet på att hindra oseriösa företagare från att driva näringsverksamhet och att tiden inte är så lång att det i praktiken är omöjligt för den som meddelats ett näringsförbud att efter tidens utgång återuppta näringsverksamhet. Domstolen får vid bestämmande av förbudstiden använda liknande krite-

rier som vid straffmätning. Därvid är det av betydelse om näringsidkaren förorsakat stor skada för borgenärer, anställda, konkurrenter eller avtalsparter. Det är också av vikt vilken inställning näringsidkaren har visat. En omständighet som bör verka i skärpande riktning är om näringsidkaren har visat sig helt likgiltig för de regler som gäller för näringsverksamhet. Det kan finnas skäl att meddela en längre förbudstid när den förbudsgrundande brottsligheten föranleder ett mycket långvarigt fängelsestraff.

Utifrån de nu redovisade förarbetsuttalandena anser jag att det som stöd vid bestämmande av längden på ett näringsförbud bör finnas hjälpregler som tar avstamp i brottslighetens samlade straffvärde och inte det ofta lägre straffmättningsvärdet som kan fastställas efter beaktande av de s.k. billighetsskäl i 29 kap. 5 § brottsbalken.

I det nu aktuella målet har hovrätten bedömt att straffvärdet för den brottslighet som MG gjort sig skyldig till motsvarar fängelse i ett år och nio månader. Av de skäl Ekobrottsmyndigheten anfört bör näringsförbudets längd vid straffvärdet uppgå till och med ett år och sex månaders fängelse som utgångspunkt kunna bestämmas till tre år. Vid ett straffvärde som är högre än så och upp emot tre år bör normalt ett femårigt näringsförbud komma ifråga.

Straffvärdet för den brottslighet som MG har gjort sig skyldig till är således sådant att hon som utgångspunkt bör åläggas näringsförbud i fem år. I likhet med Ekobrottsmyndigheten anser jag att det inte finns några omständigheter i målet som talar för en kortare förbudstid. Tvärtom finns det omständigheter som är försvårande vid bedömningen av näringsförbudets längd.

Jag anser således att hovrättens dom ska ändras och MG åläggas näringsförbud i fem år från dagen för tingsrättens dom.

Bevisning m.m.

Jag åberopar ingen bevisning. Målet bör kunna avgöras utan huvudförhandling.

Petra Lundh

Lars Persson

Bilagor:

Ekobrottsmyndighetens yttrande 2023-01-03 med bilaga som avser en sammanställning över domar avseende näringsförbud vid straffvärde mellan 1-2 års fängelse.
Vice chefsåklagaren Per Håkan Larssons framställning 2023-01-02

Kopia till:

Ekobrottsmyndigheten, Huvudkontoret, Överåklagarens kansli (EBM2022/983)
Ekobrottsmyndigheten, Första ekobrottskammaren i Göteborg (EB-5518-17)
Utvecklingscentrum

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Framställan om överklagande till Högsta domstolen i ett mål om näringsförbud

(Hovrättens för Västra Sverige dom i mål B 3222-21, meddelad 2022-12-22)

Framställning om överklagande

Vice chefsåklagaren Per Håkan Larsson har väckt frågan om Hovrättens för Västra Sverige dom den 22 december 2022 i mål B 3222-21 ska överklagas till Högsta domstolen.

Ekobrottsmyndighetens uppfattning är att hovrättens dom, där MG fällts till ansvar för oredlighet mot borgenär, grov oredlighet mot borgenär och grovt bokföringsbrott i fem fall och där hon meddelats näringsförbud i tre år, ska överklagas till Högsta domstolen. Hovrättens dom bör ändras så att MG åläggs näringsförbud i fem år räknat från dagen för tingsrättens dom.

Den rättsfråga som aktualiseras

Den fråga av prejudikatintresse som aktualiseras i målet är hur näringsförbudets längd ska fastställas när straffvärdet för den samlade brottsligheten som ska grunda näringsförbudet uppgår till 1 år och 9 månaders fängelse.

Bakgrund

Åtalet

Åtal väcktes den 6 februari 2020 mot bl.a. MG för grovt bokföringsbrott (räkenskapsåren 2015-2017) och grov oredlighet mot borgenär i Städcompaniet MM AB (S AB) under år 2015. Åtalet avseende grov oredlighet bestod av att S AB övertagit och betalat ersättning för fordringar om ca. 1 754 000 kr utan motsvarande nytta för bolaget. S AB försattes i konkurs den 5 april 2017.

Åtal väcktes mot bl.a. MG även den 17 mars 2021 och då för grovt bokföringsbrott (räkenskapsåren 2017-2018) och grov oredlighet mot borgenär i Städpartner Sverige AB (SS AB) under år 2017. Åtalet avseende grov oredlighet mot borgenär bestod av att bolaget genom en gåvoliknande transaktion avhänts 370 000 kr. Bolaget försattes i konkurs den 4 oktober 2018.

Det yrkades också att MG skulle meddelas näringsförbud för en tid av fem år samt att tillfälligt näringsförbud skulle meddelas från tingsrättens dom fram till dess att frågan om näringsförbud slutligen avgjorts.

Tingsrättens dom

Tingsrätten meddelade sin dom den 16 april 2021. Såvitt avsåg MG dömdes hon för grovt bokföringsbrott i fem fall, grov oredlighet mot borgenär avseende gärningen i S AB och oredlighet mot borgenär avseende gärningen i SS AB till fängelse i två år. När det gäller fängelsestraffets längd uttalade tingsrätten endast att det samlade straffmättningsvärdet var fängelse i två år utan närmare redovisning av straffvärde och omständigheter därutöver som påverkat straffmätningen.

Efter att ha fastställt att förutsättningar för ett näringsförbud förelåg fastställde tingsrätten näringsförbudets längd för MG till fem år utan någon närmare motivering. Tingsrätten konstaterade dock att omständigheterna inte var sådana att näringsförbudet borde påverka fängelsestraffets längd.

Hovrättens dom

Tingsrättens dom överklagades av MG som yrkade ogillande av åtalet och att yrkandet om näringsförbud skulle lämnas utan bifall. Åklagaren överklagade domen mot MG anslutningsvis och yrkade straffskärpning.

Hovrätten beslutade i dom den 22 december 2022 att ändra tingsrättens dom endast på så sätt att MG dömdes till fängelse i ett år och nio månader samt att näringsförbudets längd nedsattes till tre år (se bilaga 1).

I ansvarsdelen anslöt sig hovrätten till tingsrättens bedömningar avseende de enskilda gärningarna både vad avsåg skuld och rubricering. I påföljdsdelen bedömde hovrätten det samlade *straffvärdet* (min kursivering) var fängelse i ett år och nio månader och fängelsestraffets längd fastställdes till ett år och nio månader.

När det gäller näringsförbudets längd motiverades detta endast med att hovrätten ansåg att tiden för näringsförbud kunde stanna vid tre år.

Den rättsliga regleringen och praxis

Gällande rätt

Enligt 10 § lag (2014:836) om näringsförbud (NFL) ska näringsförbud meddelas för viss tid, lägst tre år och högst tio år, och gäller från att beslutet vinner laga kraft. Av andra stycket nämnda paragraf följer att rätten, vid bestämmande av förbudstidens längd, ska ta hänsyn till om det har meddelats tillfälligt näringsförbud enligt 21 § första stycket samt att rätten då får meddela en kortare förbudstid än tre år. Enligt 21 § NFL får rätten efter yrkande besluta om tillfälligt näringsförbud för tiden till dess att frågan om näringsförbud har avgjorts slutligt om det är uppenbart att det finns grund för näringsförbud.

Enligt 5 § i den tidigare lagen (1986:436) om näringsförbud var förbudstiden lägst tre år och högst fem år. Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 1996 utökades den maximala tiden för näringsförbud till tio år.

När det gäller fastställande av näringsförbudets längd uttalas i propositionen till den ändringen att näringsförbudets syfte i första hand är att hindra oseriösa företagare från att driva näringsverksamhet. Vidare angavs att det finns ett allmänpreventivt inslag, där syftet är att avhålla från sådana förfaranden som kan leda till näringsförbud. Vad gäller förbudstidens längd måste en avvägning göras mellan kravet på att den kan fylla dessa syften och behovet av att tiden inte är så lång att det i praktiken är omöjligt för den som meddelats ett näringsförbud att efter tidens utgång återuppta näringsverksamhet. Enligt regeringen var det emellertid angeläget att personer som i näringsverksamhet begår grova brott fråntas rätten att driva näring under lång tid. Regeringen angav också att ett skäl till ett längre förbud dessutom kan vara att det anpassas till ett ådömt fängelsestraff, så att inte näringsförbudet upphör ungefär samtidigt som den dömda har avtjänat fängelsestraffet¹.

I författningskommentaren uttalades följande:

I paragrafen anges att näringsförbud skall meddelas för en tid av lägst tre och högst tio år. Det främsta syftet med näringsförbud är att hindra oseriösa företagare från att driva näringsverksamhet. Domstolen får dock vid bestämmande av förbudstiden använda liknande kriterier som vid straffmätning. Vid bestämmandet av förbudstidens längd är det av betydelse om näringsidkaren förorsakat stor skada för borgenärer, anställda, konkurrenter eller avtalsparter. Det är också av vikt vilken inställning näringsidkaren har visat. En omständighet som bör verka i skärpande riktning är om näringsidkaren har visat sig helt ligkiltig för de regler som gäller för näringsverksamhet. Om näringsidkaren tidigare varit underkastad näringsförbud men vägrat att ta rättelse av detta, kan det finnas skäl att meddela en längre förbudstid (jfr prop. 1985/86:126 s 162). Det kan finnas skäl att meddela en längre förbudstid när den förbudsgrundande brottsligheten föranleder ett mycket långvarigt fängelsestraff. En kortare tid bör komma i fråga om omständigheterna i det enskilda fallet ger anledning till antagande att näringsidkaren redan efter en kortare tid kan betros med rätten att driva näring².

Regleringen i 5 § lag (1986:436) om näringsförbud överfördes oförändrad till 10 § i den nuvarande näringsförbudslagen och i förarbetena till lagen³ utvecklas inte närmare hur förbudstiden ska bestämmas. De tidigare förarbetsuttalandena torde därför alltså ha betydelse för hur bestämmelsen ska tillämpas.

Doktrin

Åklagarmyndigheten har i en rättslig vägledning (RÄV 2021:3) ”Näringsförbud – vid annan brottslighet än ekobrott” lämnat viss vägledning för hur näringsförbuds längd ska fastställas⁴. Framställningen i denna del bygger i stort på de ovan refererade förarbetsuttalandena. Som ett hjälpmedel för att bestämma näringsförbudets längd

¹ Prop. 1995/96:98 s. 25

² A.a. s. 36

³ Prop. 2013/14:215 s. 94

⁴ Se avsnitt 2.5 i den rättsliga vägledningen, s. 16 ff.

refereras till två tabeller. Den ena tabellen bygger på en numera upphävd vägledning från Ekobrottsmyndigheten avseende hur lång förbudstiden bör vara enbart utifrån fängelsestraffets längd. Vägledningen bygger på en sammanställning av hovrättsdomar från 2010. Enligt tabellen ska näringsförbudets längd fastställas enligt följande.

(Påföljd) Fängelse	Näringsförbudets längd
Upp till 1 år 6 månader	3 år
1 år 6 månader – 3 år	5 år
Från 3 år	7 år

Den andra tabellen bygger på en sammanställning av det s.k. Ekobrottsnätverket Sydväst som består av domare som dömer i ekobrottsmål i Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten över Västra Sverige och ett antal av tingsrätterna under dem. Tabellen har sammanställts under år 2012 och har redovisats i ”Studier rörande påföljdspraxis med mera av Borgeke och Månsson, sjätte upplagan, 2018, s. 1528. Enligt den tabellen kan näringsförbudets längd fastställas enligt följande.

(Påföljd) Fängelse	Näringsförbudets längd
6 månader	3 år
1 år	3 år
2 år	3 år
3 år	5 år
4 år	5 år
5 år	7 år
6 år	10 år

Enligt uppgifter som inhämtats inför detta yttrandes avfattning, pågår en översyn av Ekonätverket Sydvästs tabell som kommer medföra vissa justeringar. Den nya tabellen kommer tas in i nästa upplaga av Studier rörande påföljdspraxis med mera av Borgeke och Månsson.

Praxis

Högsta domstolen har prövat frågor hänförliga till näringsförbud i ett antal avgöranden de senaste åren.

NJA 2012 s. 764

I målet prövades om en faktisk ledare för en ideell förening som bedrivit bokföringspliktig näringsverksamhet kan åläggas näringsförbud enligt 4 § andra stycket lagen (1986:436) om näringsförbud. Med tillämpning av legalitetsprincipen kom HD fram till att näringsförbud inte kunde meddelas en företrädare för en ideell förening. I målet prövades således inte frågan om fastställande av näringsförbudets längd.

NJA 2018 s. 431

Målet gällde överträdelse av näringsförbud och därtill närliggande frågor såsom innebörden av att ”återkommande ta emot uppdrag” i närståendes verksamhet, om överträdelse av näringsförbud är att anse som ett artbrott och tiden för förlängning av

näringsförbudet. Noterbart är dock att åtalet grundat sig på överträdelse av ett näringsförbud som fastställts i en dom av Hovrätten för Övre Norrland där RL dömts för grovt bokföringsbrott till fängelse i åtta månader och där hovrätten fastställde det av tingsrätten meddelade näringsförbudet om fem år. RL var tidigare endast lagförd för bötesbrott.

NJA 2018 s. 634

I hovrätten hade den tilltalade dömts för grova skattebrott till fängelse i nio månader och meddelade honom näringsförbud i tre år. Gärningen bestod i att oriktiga uppgifter lämnats i åtta skattedeclarationer samt underlåtenhet att avge skattedeclaration i ett fall under perioden februari 2013 till och med augusti 2016 med ett sammantaget skatteundandragande om drygt 1 177 000 kronor. Under perioden hade två korrekta skattedeclarationer lämnats. Målet gällde primärt frågan om gärningarna var att bedöma som grova skattebrott eller nio fall av normalgradsbrott. Högsta domstolen kom fram till det sistnämnda. I målet prövades även frågan om näringsförbud. Högsta domstolen konstaterade att det samlade straffvärdet uppgick till fängelse i tio månader men att straffmättningsvärdet uppgick till fängelse i åtta månader. HD beaktade då att den tilltalade inte längre kunde arbeta som ordningsvakt och att han meddelats näringsförbud. HD fann att det var påkallat med ett näringsförbud från allmän synpunkt och fastställde tiden för näringsförbud till tre år.

NJA 2018 s. 1158

I tingsrätten dömdes den tilltalade till fängelse i två år samt meddelades näringsförbud i fem år. Domen överklagades till hovrätten som inte ansåg att överklagandet utformats så att det omfattade frågan om näringsförbud med följd att hovrätten avvisade överklagandet i den delen. Målet i Högsta domstolen gällde frågan om hur överklagandet omfattat tingsrättens beslut om näringsförbud och hovrättens möjlighet att avvisa ett överklagande och inte frågan om näringsförbudets längd.

NJA 2019 s. 251

Målet gällde primärt frågan om utformning av näringsförbud när tillfälligt näringsförbud gällt och fortsatt ska gälla. Hovrätten hade fastställt fängelsestraffets längd till ett år och tio månader samt näringsförbudets längd till fem år. Prövningstillstånd medgavs inte i påföljdsdelen med följd att straffet stod fast och målet prövades med utgångspunkt från hovrättens bedömning av straffvärde och näringsförbudets längd. Således beslutade Högsta domstolen om näringsförbud i fem år räknat från dagen för tingsrättens dom i enlighet med vad hovrätten kommit fram till. Eftersom detta inte var frågan som prövades i Högsta domstolen utvecklades inte närmare varför näringsförbudets längd skulle fastställas till fem år.

NJA 2022 s. 42

Målet gällde primärt näringspenningtvätt men domstolarna prövade även frågor om straffvärde och näringsförbud. I målet konstaterade hovrätten att gärningarnas samlade straffvärde uppgick till fängelse i två år och att straffmättningsvärdet uppgick till fängelse i ett år och tio månader samt meddelade ett näringsförbud om fem år. Högsta domstolen delade hovrättens bedömning i fråga om straffvärde, straffmätning och näringsförbud samt fastställde hovrättens domslut i dessa delar.

Som framgår av ovanstående sammanställning har inte Högsta domstolen närmare uttalat sig i frågan om hur näringsförbudets längd ska fastställas. I flera av de mål Högsta domstolen prövat har dock hovrätternas domslut vad avser straffvärde och näringsförbud fastställts. Det gäller bl.a. NJA 2019 s. 251 där hovrätten hade fastställt fängelsestraffets längd till ett år och nio månader och mot den bakgrunden fastställde Högsta domstolen näringsförbudets längd till fem år utan att närmare motivera varför.

I ett tillsynsprojekt rörande näringsförbud som genomfördes vid Ekobrottsmyndigheten under år 2022 har identifierats 17 domar där tingsrätter och hovrätter beslutat om näringsförbud för personer som dömts till fängelse mellan ett och två år. Av sammanställningen (se bilaga 2 till detta yttrande) framgår att domstolarnas bedömningar inte är enhetliga. Det finns flera personer som dömts till fängelse mellan ett år upp till ett år och sex månader där vissa meddelats näringsförbud i tre år medan andra fått fem års näringsförbud. Det finns också flera exempel på personer som dömts till fängelse mellan ett år och sex månader upp till närmare två år som fått näringsförbud i tre år medan andra fått näringsförbud i fem år.

Ekobrottsmyndighetens bedömning

Utifrån uttalanden i förarbetena till NFL och den tidigare lagen om näringsförbud kan konstateras att längden på näringsförbudet ska fastställas med utgångspunkt i liknande kriterier som vid straffmätning. Vid bestämmandet av förbudstidens längd är det av betydelse om näringsidkaren förorsakat stor skada för borgenärer, anställda, konkurrenter eller avtalsparter. Det är också av vikt vilken inställning näringsidkaren har visat. En omständighet som bör verka i skärpande riktning är om näringsidkaren har visat sig helt likgiltig för de regler som gäller för näringsverksamhet. Det kan finnas skäl att meddela en längre förbudstid när den förbudsgrundande brottsligheten föranleder ett mycket långvarigt fängelsestraff. En kortare tid bör komma i fråga om omständigheterna i det enskilda fallet ger anledning till antagande att näringsidkaren redan efter en kortare tid kan betros med rätten att driva näring.

Enligt Ekobrottsmyndigheten bör en utgångspunkt för bedömningen, i enlighet med vad som angetts ovan, vara gärningarnas samlade straffvärde och inte det många gånger lägre straffmättningsvärdet som kan fastställas till exempel med beaktande av meddelat näringsförbud, förlorad anställning eller att lång tid förflutit innan lagföring kunnat ske. En annan utgångspunkt är att det bör finnas vissa tumregler vid bestämmande av förbudstidens längd.

Enligt Ekobrottsmyndighetens uppfattning bör ett straffvärde upp till och med fängelse i ett år och sex månader som utgångspunkt rendera i ett näringsförbud om tre år. Överstiger straffvärdet ett år och sex månader upp mot tre år bör en sådan brottslighet ge ett näringsförbud om fem år. Detta skulle då ligga i linje med förarbetsuttalandena om att det finns skäl att meddela en längre förbudstid vid ett mycket långvarigt fängelsestraff och att

en kortare tid bör komma i fråga om omständigheterna i det enskilda fallet ger anledning till antagande att näringsidkaren redan efter en kortare tid kan betros med rätten att bedriva gärning. Ett fängelsestraff överstigande ett år och sex månader bör betraktas som ett längre fängelsestraff. En konsekvens av att meddela ett näringsförbud om tre år vid utdömt fängelsestraff om ett år och nio månader, blir att själva förbudstiden efter avtjänat straff blir förhållandevis kort trots att det rör sig om allvarlig brottslighet. Detta talar för att förbudstiden som utgångspunkt då bör vara fem år. Detta ligger då också i linje med vad hovrätten kommit fram till i det ovan redovisade avgörandet NJA 2019 s. 251, där förbudstiden sattes till fem år vid ett straffvärde om ett år och nio månader. En prövning måste sedan göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet där det i vissa fall kan finnas anledning att sätta förbudstiden lägre och i vissa fall högre.

Av hovrättens domskäl i nu aktuellt mål går att utläsa att straffvärdet för den samlade brottslighet som MG fälls till ansvar för uppgår till fängelse i ett år och nio månader. Vid straffmätningen har det, såvitt framkommit, inte skett någon justering varför utgångspunkten vid bedömningen av näringsförbudets längd ska vara det sagda straffvärdet. Enligt Ekobrottsmyndighetens ovan redovisade uppfattning bör detta som utgångspunkt rendera i ett näringsförbud om fem år. Vid bedömningen av om omständigheterna i detta fall är sådana att det finns anledning att fastställa förbudstiden lägre än så bör det beaktas att den brottslighet som MG gjort sig skyldig till har begåtts i två olika aktiebolag under en tidrymd av ca. fyra år och att båda aktiebolagen försatts i konkurs. Vidare att brottsligheten medfört att bolagens borgenärer lidit stor skada då tillgångar om i ena bolaget ca. 1 750 000 kr och i andra bolaget 370 000 kr, avhänts bolaget innan konkursutbrottet och att MG försökt dölja oredlighetsbrotten genom de grova bokföringsbrotten som är fem till antalet. Därtill kan läggas de ytterligare omständigheter som anförs i åklagarens begäran om överklagande. MG har därmed visat sig vara helt likgiltig för de regler som gäller för näringsverksamhet vilket är en omständighet som bör beaktas i skärpande riktning.

Vid en samlad bedömning anser Ekobrottsmyndigheten inte att det föreligger skäl att sätta ned förbudstiden under fem år utan den bör fastställas till fem år räknat från tingsrättens dom. Mot bakgrund av det anförda föreligger skäl att ändra hovrättens dom i enlighet med yrkandet.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 p. rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen, så kallad prejudikatdispens. För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Frågan om hur näringsförbudets längd ska bestämmas, särskilt vid straffvärden mellan ett och två år, är oklar. Några rättsfall från Högsta domstolen som ger tydlig ledning på detta område har inte kunnat identifieras och vad beträffar hovrättspraxis är den inte enhetlig.

Det är av stor betydelse för den enskilde och för de rättsvårdande myndigheterna att det klarläggs hur bedömningen ska göras så att tillämpningen blir likformig.

Ekobrottsmyndigheten anser mot denna bakgrund att det finns skäl att meddela prövningstillstånd i målet då det finns behov av vägledande uttalanden angående hur näringsförbudets längd ska fastställas i allmänhet och särskilt när straffvärdet uppgår till fängelse i ett år och nio månader.

Rättsfrågan i målet är renodlad och tydligt avgränsad. Ekobrottsmyndigheten bedömer att målet är väl lämpat för en prövning i Högsta domstolen.

Detta yttrande har beslutats av vice överåklagare Per Hedman. Kansliåklagare Christer Dahlström har varit föredragande.

Per Hedman

Christer Dahlström

Bilagor

- 1) Hovrätten för Västra Sverige dom 2022-12-22 i mål B 3222-21
- 2) Sammanställningar över domar avseende näringsförbud vid straffvärde mellan 1-2 års fängelse

Kopia

Vice chefsåklagare Per Håkan Larsson, första ekobrottskammaren i Göteborg

Domstolsavgöranden under 2021-2022 avseende näringsförbud vid straffvärde mellan 1-2 år

Nr	EB-nummer	Domstol	Datum	Målnummer	Brott	Fängelse längd	Näringsförbud	Anmärkning
1	EB-6049-20	Malmö tingsrätt	2021-04-21	B 1727-21	Grovt bokföringsbrott och ABL utse och äta sig (målvakt)	1 år 2 mån	3 år	Laga kraft.
2	EB-1538-19	Svea hovrätt	2022-05-05	B 12144-21	Grovt bokföringsbrott och näringspenningtvätt, grovt brott	1) 6 mån 2) 3 mån 3) 1 år 2 mån	1) 3 år 2) 3 år 3) 5 år	Laga kraft.
3	EB-3602-20	Luleå tingsrätt	2022-06-08	B-709-21	Grovt skattebrott och grovt bokföringsbrott	1) 1 år 8 mån 2) 2 år	1) 5 år 2) 5 år	Domen är överklagad.
4	EB-7272-19	Nacka tingsrätt	2022-04-11	B 8313-20	Grovt bokföringsbrott m.m.	2 år	5 år	Domen är överklagad.
5	EB-4309-20	Borås tingsrätt	2021-12-07	B 3285-20	Grovt bokföringsbrott	1) 1 år 2) 1 år 2 mån	1-2) 3 år	Domen är överklagad.
6	EB-6895-17	Svea hovrätt	2022-04-11	B 12632-21	Grovt skattebrott m.m.	1-2) 1 år 3 mån	1-2) 3 år	Laga kraft mot en tilltalad, nr 2 ej prövad i hovrätten ännu.
7	EB-919-18	Göteborg tingsrätt	2022-07-08	B 13678-19	Försvärande av skattekontroll, grovt brott	1 år 6 mån	3 år	Domen är överklagad.
8	EB-9016-20	Göta hovrätt	2022-03-01	B 26-22	Grovt bokföringsbrott	1) 3 år 6 mån 2) 1 år 9 mån	1-2) 5 år	Laga kraft.
9	EB-1736-17	Hovrätten för Nedre Norrland	2021-12-22	B 1725-21	Grovt bokföringsbrott m.m.	1 år 8 mån	3 år	Laga kraft beträffande den som fick näringsförbud.
10	EB-583-18	Hovrätten över Skåne och Blekinge	2021-01-21	B 3304-20	Grovt skattebrott	1 år 6 mån	3 år	Laga kraft.
11	EB-7213-19	Stockholms tingsrätt	2022-04-08	B 9768-20	Grovt bokföringsbrott	1 år 6 mån	3 år	Domen är överklagad.
12	EB-1434-19	Hovrätten för Västra Sverige	2022-06-16	B 6261-21	Grovt bokföringsbrott	2 år 2 mån	5 år	Laga kraft.
13	EB-1676-21	Göteborgs tingsrätt	2022-03-03	B 14936-19	Grovt bokföringsbrott, grov oredlighet mot borgenär	1 år	5 år	Domen är överklagad.
14	EB-1835-19	Eksjö tingsrätt	2022-05-09	B 850-20	Grovt bokföringsbrott, grov oredlighet mot borgenär	1 år 6 mån	5 år	Domen är överklagad.
15	EB-3634-20	Luleå tingsrätt	2022-06-08	B 709-21	Grovt skattebrott och grovt bokföringsbrott	1) 1 år 8 mån 2) 2 år	1-2) 5 år	Domen är överklagad.
16	EB-7468-20	Göta hovrätt	2022-11-07	B 280-22	Grovt bokföringsbrott	1 år	5 år	Laga kraft.
17	EB-934-19	Gävle tingsrätt	2022-04-07	B 1083-20	Grovt skattebrott	1 år 3 mån	5 år	Domen är överklagad.